

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ, 1868.

ΤΟΜΟΣ ΙΘ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 443.

ΔΙΟΡΘΩΤΕΑ ΤΙΝΑ
ΤΩΝ

ΠΕΡΙ ΑΧΡΙΔΟΣ

Δημοσιευθέντων ἐν τῇ ΠΑΝΔΩΡΑ.

ΥΠΟ

ΜΑΡΓΑΡΙΤΟΥ ΔΗΜΙΤΣΑ

γυμνασιάρχου ἐν Θεσσαλονίκῃ.

Κἂν ἡ τούτων ἄγνοια οὐδένα φέρει κίνδυνον,
ἀλλ' οὖν πρὸς ἱστορίαν εἰπεῖν τινα οὐκ ἄτοπον.

Ο Κ. Π. ΑΡΑΒΑΝΤΙΝΟΣ ὑπ' ἔψιν ἔχων τὰ περὶ
Ἀχρίδος ὑπὸ τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων γεωγράφων
καὶ ἱστορικῶν παρεκχρητικῶς μνημονευόμενα καὶ
πρὸς τούτοις ὅσα τῶν νεωτέρων τινὲς μονογραφί-
κῶς διεπραγματεύθησαν περὶ ταύτης, ὧν τελευ-
ταῖον ἠξίωσε νὰ συγκαταλέξῃ καὶ τὸν ταῦτα γρά-
φοντα, καὶ προτιθέμενος νὰ διευκρινήσῃ μὲν πᾶν ὅ,τι
συγκεχυμένον, νὰ συμπληρώσῃ δὲ καὶ τὸ κενόν, ἀ-
ναντιρρήτως πολλοῦ ἐπαίνου ἁξίως ἐστὶν ἐπὶ τῇ εὐ-
γενεῖ ταύτῃ προθέσει, ὑπ' ἧς ἐμφερόμενος ἐδημο-
σίευσε πρὸ τριῶν περίπου μηνῶν διὰ τῆς περισπουδά-
στου *Πανδώρας* (1) μικρὰν μονογραφίαν, ἀποσπά-

σας αὐτὴν ἐκ τινος ἀνεκδότου συγγράμματος αὐτοῦ.

Τοῦτο δὲ ποιῶν ὁ Κ. Ἀραβαντινὸς ἔπεισε, φαίνε-
ται, ἑαυτὸν καθ' ὁλοκληρίαν ὅτι πληρέστατα τοῦ
σκοπούμενου ἐπέτυχεν· ἤθελε δ' ἀναμφιβόλως πεισθῇ
καὶ ὁ τῇ ὑποθέσει ἐνδιαφερόμενος ἀμερόληπτος ἀνα-
γνώστης, ἂν τὰ ἐν αὐτῇ ἦσαν ἢ πλείονα ἢ καίτι-
να ἢ καὶ ἴσα μὲν, ἀλλ' ὅπως νέα καὶ δὴ διάφορα
πάντων τῶν καὶ ἄλλοις μὲν γεγραμμένων περὶ τῆς
ὑποθέσεως κατὰ διαφόρους καιροὺς καὶ ὑπ' ἐμοῦ δὲ
δημοσιευθέντων κατὰ τὸ 1859 ἐν τῇ *Πανδώ-
ρᾳ* (1) καὶ ἐν ἰδιαιτέρᾳ πραγματείᾳ, ἣν γράφων πρὸ
ὀφθαλμῶν εἶχε καὶ ὁ Κ. Ἀραβαντινός. Ἀλλ' ἐπειδὴ
τὰ περὶ ὧν ὁ λόγος οὐ μόνον εἰς οὐδεμίαν τῶν προ-
ειρημένων περιπτώσεων ἀνήκουσιν, ἀλλ' ἐν πολλοῖς
ἐξελέγχονται καὶ ἡμαρτημένα κατὰ τε τὸ λεκτικὸν
καὶ πραγματικὸν καὶ ἐπειδὴ, κατὰ Πολύδιον, ὁ ἀγα-
θὸς κριτὴς οὐκ ἐκ τῶν παραλειπομένων, ἀλλ' ἐκ τῶν
λεγομένων πρέπει νὰ κρίνῃ τὰ πράγματα, τούτῳ ἐπό-
μενος, δίκαιον ὑπολαμβάνω καὶ μάλιστα καθήκον
μου θεωρῶ νὰ γράψω τινὰ, πρὸς τὴν τῶν ἐσφαλμένων
διόρθωσιν ἀφορῶντα, τὰ ὅποια οὐδόλως ἀμφιβάλλω
ὅτι θέλει ἀσμένως ἀποδεχθῇ ὁ Κ. Ἀραβαντινός, εἰ δὲ
μὴ, αὐταρκεῖς ἐγέτω παραμύθιον τὸ τοῦ ποιητοῦ Ἀ-
γάθωνος παρὰ τοῦ Ἀθηναίου παρωδούμενον (2).

(1) Τόμ. Ι', σελ. 1 καὶ 84.

(2) Ἀγν. Δειπνισσορ. 3 σ. 211.

(1) Τόμ. ΙΒ', σελ. 310 καὶ 327.

Εἰ μὲν φράσω τ' ἀληθές, οὐχὶ σ' εὐφρανῶ.

Εἰ δ' εὐφρανῶ τί σ' οὐχὶ τ' ἀληθές φράσω.

Ἀλλὰ φίλη, φασίν, ἢ ἀλήθεια' ἐκθήσομαι τὰ περὶ τούτων.

Ἀρχόμενος τῆς ἱστορικῆς ἀφηγήσεως ὁ Κ. Ἀραβαντινὸς λέγει ὅτι ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος πόλις ἐκκαλεῖτο « Ἀχρίς καὶ κοινότερον Ὀχρίς, » ἐν ᾧ παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ἀπαντᾶται ὑπὸ πολλοὺς καὶ διαφόρους τύπους, ἐνικῶς τε καὶ πληθυντικῶς. Καὶ πρῶτον μὲν ἐνικῶς συνηθέσθητα εὕρηται (1) Ἀχρίς ὡς τριτόκλιτον καὶ Ὀχρίς (2) σπανιώτερον καὶ Ἀχρίδω (3) καὶ Ἀχρίδα ἅπαξ καὶ Ἀχρίδα (4)· εἰτα δὲ πληθυντικῶς κατὰ γενικὴν μὲν Ἀχρίδων καὶ Ἀχρειδων (5) πολλὰκις, κατ' αἰτιατικὴν δὲ Ἀχρίδα; ἅπαξ ἡ δις μόνον (6). Τῶν δ' ἐγγχωρίων οἱ μὲν λόγιοι καὶ λαλοῦντες καὶ γράφοντες καλοῦσαν αὐτὴν Ἀχρίδα, ὡς οἱ Βυζαντινοί, οἱ δὲ μὴ τοιοῦτοι Ὀχρίδα καὶ οἱ ὀθωμανοὶ γενικῶς Ὀχρί ἀποκόπτοντες τὴν κατὰληξιν, παρ' οἷς ἐκπαλαί φέρεται καὶ ἐν δημοτικῷ ἄσματι, τοῦ ὁποίου ἀπόσπασμα ἔχει οὕτως· « Ὀχρί Μπεϊλέρι τζὺκ δά μακλή βέρ » ἥτοι τῆς Ἀχρίδος οἱ Μπεϊδες ζῆπλουτοί εἰσιν; καὶ οὐδέποτε Κιοστενδὶλ ἢ Γιουστανδὶλ, ὡς ἐσφαλμένως διατεινόμενος ὑποστηρίζει ὁ Κ. Ἀραβαντινός, ἀπατηθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐπίσης ἐξαπατηθέντος Μελετίου (7) καὶ τινῶν νεωτέρων, λεληθότως εἰς τὸ αὐτὸ περιπεσόντων σφάλμα (8).

Ἄν δὲ τοῦνομα τοῦτο τῆς πόλεως Ἑλληνικόν ἐστιν, ὡς εἰκάζων διέλαβον περὶ αὐτοῦ ἐν τῇ πραγματείᾳ μου (9), μένει ἀναπόδεικτον. Καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ζητητέον αὐτὸ ἐν τῇ Βουλγαρικῇ γλώσσῃ, καθ' ὅσον μάλιστα ἀναφίνεται εἰς τὴν ἱστορίαν μετὰ τὴν εἰς τὰ μέρη ταῦτα ἐπιδρομὴν τῶν Βουλγάρων, ὅτε ἐπικρατήσαντων αὐτῶν κατέστη ἡ πόλις ἐκείνη πρωτεύουσα τοῦ βασιλείου, καὶ κατὰ τὴν

μαρτυρίαν τῆς Ἄννης Κομνηνῆς (1), ἣν ὡς ἀσφαλῆ καὶ ἀλάνθαστον παραδεχθεὶς ὁ Κ. Ἀραβαντινὸς ὑποστηρίζει, ἐκ τοῦ βασιλέως αὐτῶν Μόκρου ἐλήφθη, καὶ οὐχὶ Μόχρου, ὡς ἐσφαλμένως γράφει ὁ Κ. Ἀραβαντινός.

Ἀλλὰ καὶ ἡ μαρτυρία αὕτη φαίνεται μοι ἀπίθανος καὶ ἐπισφαλής, ἅτε καλῶς γινώσκοντι ὅτι ἡ Μόκρα ἐκ τοῦ Μόκρου καλεῖται οὐχὶ ἡ πόλις αὕτη, ἀλλὰ περιοχὴ τις τῆς ἐπαρχίας, κειμένη μεσημβρινοδυτικῶς τῆς Δουχνίτιδος λίμνης (2), ὡς φέρεται καὶ εἰς ἐπιτόπιον δεικνῶδες λόγιον « Γόρα καὶ Μόκρα καὶ Χαλιχροῦπι » ἀναφερόμενον εἰς ὅλην τὴν μεσημβρινοδυτικὴν περιοχὴν τῆς λίμνης, ἥτις περιβάλλεται ὑπὸ τῆς ὄρεινῆς γραμμῆς τοῦ ὄρους Κανδουτς. Τούτου δ' οὕτως ἔχοντος, ὑπολείπεται νὰ ἐξετασθῇ μήπως ἡ λέξις Ἀχρίς καὶ Ὀχρίς, συντεθεῖσα ἐκ δύο Βουλγαρικῶν λέξεων, ἥτοι ἐκ τῆς Ἀχ καὶ ριδ, ὧν ἡ μὲν πρώτη καὶ Ὀχ λεγομένη Βουλγαριστί σημαίνει θυμασμόν, ἡ δὲ δευτέρη λόφον, ἐλήφθη ἐκ τῆς λαμπρᾶς τοποθεσίας τῆς πόλεως, κειμένης ἐπὶ λόφου μεγάλου καὶ ὑψηλοῦ καὶ ἐχούσης πρὸς μεσημβρίαν μὲν τὴν μεγάλην Δουχνίτιδα λίμνην, πρὸς ἄρκτον δὲ τὴν πεδιάδα, ὑπερ καὶ πιθανώτατον φαίνεται μοι· διότι καὶ τὸ ἀρχαῖον τῆς πόλεως ὄνομα Δουχινδός οὐδὲν ἄλλο κατ' ἐμὲ, σημαίνει ἡ ταύτην τὴν ἀξιοθαύμαστον τοποθεσίαν τῆς πόλεως, ἐξουσίας τῆς λίμνης καὶ πεδιάδος ἐπὶ τοῦ λόφου ὡς λύχνος τις, οἱ δὲ Σλαβισταὶ καὶ ἄλλα τινα περὶ τοῦ ὀνόματος εἰκοτολογοῦσιν ἀνυπόστατα (3).

Οὕτω τοίνυν τὸ ὄνομα τῆς πόλεως διὰ καταλήξεων ἑλληνικῶν ἐξελληνισθὲν ἀναφέρεται παρὰ πάντων τῶν μνησάντων αὐτῆς ποιουμένων Βυζαντινῶν, ὧν τὰ χωρία προηγουμένως ἐσημειώθησαν. Ἐκ δὲ τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως εἰς τὸ τοῦ κατείκου αὐτῆς μεταβαίνων ἐν παρόδῳ παρατηρῶ ὅτι ὁ Κ. Ἀραβαντινός, ἐξ ἀπροσεξίας βεβαίως, εἰς διπλοῦν περιέπεσεν ἀμάρτημα. Πρῶτον μὲν ἰδὼν ἐν τῇ πραγματείᾳ μου τὸ ἀρκτικὸν μόνον γράμμα τοῦ κυρίου ὀνόματός μου Μ. δὲν ἤρκεσθαι, ἐν περιπτώσει ἀγνοίας ἢ καὶ ἀμφιβολίας, δι' αὐτοῦ καὶ μόνου νὰ μὲ ὀνομάσῃ, ἀλλ' ὑπολαβὼν ὅτι πάντα τὰ ἀπὸ Μ ἀρχόμενα κύρια ὀνόματα ὁμώνυμα τῷ τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ εἰσιν, οὐδὲως ἐδίστασε νὰ τιμήσῃ καὶ μὲ τῷ ὀνόματι ἐκεί-

(1) Ἄνν. Κομνην. Ἀλεξ. 12, σ. 371. Κεδρην. τ. 2, σ. 462, 468. Γ. Ακροπολ. ἱ. 67, 72, 80. Ἰωαν. Φωκ. ἐκφρ. κεφ. 20. Καντακουζ. τ. 1, σ. 279. Παχυμ. ἐν δ. Μ. Π. 1, 10 Εὐφραμ. Καίσι. στιχ. 2923, 7675, 8096, 8609, 9155, 9392. Κωδιν. ἑφ. σ. 120. Δοσιθ. ἱεροσ. τ. 2, σ. 508. Μελετ. ἱστορ. τ. 2, σ. 88, καὶ Γεωγρ. σ. 393.

(2) Λαονικ. Χαλκοκονδ. βιβλ. 1. σ. 53, 29, καὶ Μελετ. Γεωγρ. (τ. 2, σελ. 467) ἐσφαλμένως Ἀχρίς.

(3) Νικηφ. Καλλιστ. ἱστ. βιβλ. 17, κ. 28, καὶ 16 κ. 37.

(4) Παχυμ. εἰς Μ. Π. τ. 1, σ. 73. Νικηφ. Γρηγ. σ. 27. Ducange famil. Aug. p. 146.

(5) Παχυμ. εἰς Μ. Π. 1, 1, εἰς Ἄνδρ. 4, 4. Κωδιν. ἱ. σ. 339. Χρυσανθ. ἱεροσ. σ. 48. Turcogroce. p. 163, 170, καὶ νῦν ἐστὶ ἐν τῷ μητροπολιτικῷ τίτλῳ « Ἀχρίδων καὶ Πρεσπῶν ».

(6) Κεδρην. τ. 2, σ. 462, 468. Tafel, Symbolic. critic. géograph. Byzant. Specr.

(7) Γεωγρ. τ. 2, σ. 468.

(8) Baudrand. geogr. t. 1. p. 9. Lequien or. christ. ἐν λ. Maltebrun geogr. p. 197, ὧν ἡ δοξασία ἰσχύει μόνον ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν θεωρεῖται ὡς πατρίδα τοῦ Ἰουστινιανοῦ, οὐχὶ τὴν Δουχινδὸν ἢ Ἀχρίδα, ἀλλὰ τὴν καὶ νῦν ἐστὶ καλούμενον Κιοστενδὶλ.

(9) Τὰ περὶ τῆς Αὐτοκρατ. Ἀρχιεπ. κτλ. σ. 30—31.

(1) Ἄνν. Κομνην. Ἀλεξ. 6. 12, σ. 371.

(2) Θεοφυλακτ. ἀρχ. ἐπιστ. 63, « τὰ δὲ κατὰ τὴν Ἀχρίδα πάντα φέδου μετὰ. Καὶ τὸ τοῦ Μόκρου μέρος (ὁ δὲ Μόκρος τῆς Ἀχρίδος τμήμα) παρὰ τοῦ δούλου καὶ ἀπιστάτου λεληθίσται » Tafel, Egnatia, p. XI. « et sectio Mocrus, quem ego regionem ex occidente Achridis pono ». Ducange, εἰς Ἄνν. Κομνην. Stritteri Memoriae populorum t. 2, p. 638.

(3) Schaffarik, ueber die Abkunft der Slawen, nach Lorenz Surowiecky p. 171, Tafel, Egnatia p. 30, 47, ἐν τῷ τελευταίῳ ἀριθμῷ τῆς παραπομπῆς γίνεται λόγος περὶ φρουρίου καὶ πόλεως ὁμωνύμου ἐν Ροδόπῃ κειμένη.

νου, και τοῦτο καλὸν βεβαίως. Ἀλλ' εἰ ἐμάνθανεν ὁ ἀνάδοχος μου ὅτι ὁ μὲν Κ. Ἀραβαντινὸς αὐθαριέτως ἄλλότρια σφετέραις διικαιώματα μετέβαλεν αὐτό, ἐγὼ δὲ συγκατετέθειν εἰς τὴν μεταβολὴν καὶ μετονομασίαν, οὐδόλως ἀμφιβάλλω ὅτι πάραυτα ἤθελε δικαίως διαμπερτερεθῆ καὶ κατὰ τῆς αὐθαιρεσίας ἐκείνου καὶ κατὰ τῆς ἐμῆς ἀνοχῆς.

Δεύτερον δὲ μὴ θελήσας νὰ μὲ δηλώσῃ διὰ τοῦ ἐπιθέτου τοῦλάχιστον τοῦ ὀνόματος «*Δήμιτσα*», καὶ ἐν τούτῳ οὐκ οἶδ' ὅπως, καινοτομῶν καταφεύγει εἰς τὴν παραγωγὴν τοῦ τοπικοῦ καὶ ἐθνικοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως, ὅπερ ἔτι χειρὸν σχηματίζει «*Ἀχριδεὺς*» κατὰ κανόνας, οὓς αὐτὸς καὶ μόνος οἶδε βεβαίως, ἐν ᾧ ἂν ἐλάβαντο τὸν κόπον νὰ ἐπισκεφθῇ τὰ τῶν μακαριτῶν Βυζαντινῶν συγγράμματα, ἤθελεν εὐκόλως δυνηθῇ ὡς ἀποφύγη καὶ τὸ γραμματικὸν τοῦτο ἀμάρτημα· διότι τοῦτο ὑπὸ μὲν τοῦ Θεοφυλάκτου ἀρχιεπισκόπου τῆς πόλεως ἀναφέρεται Ἀχριδιώτης (1) καὶ οὐχὶ Ἀχριδεὺς· ἐν δὲ τοῖς πρακτικοῖς τῶν Συνόδων (2) Ἀχριδηνός, ὅπερ καὶ τῶν νεωτέρων οἱ μὲν λόγιοι διεφύλαξαν, οἱ δ' ἀπλούστεροι μικρόν τι τροποποιήσαντες λέγουσι περὶ τῶν κατοίκων «οἱ Ὀχριδιανοὶ» καὶ οὐδέποτε οἱ Ἀχριδεῖς, ὅπως καὶ τὸ τῆς πόλεως «*Ἀχρίδος*» εἰς Ὀχριδαμετέβαλον. Ἀλλὰ τί λέγω; ὁ Κ. Ἀραβαντινὸς μὴ θελήσας νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν μήτε ἀρχαίους, μήτε νεωτέρους, μήπως συνεπὲς ἑαυτῷ δείκνυται; πολλοῦ γε καὶ δεῖ· διότι ἐν τέλει τῆς μονογραφίης αὐτοῦ ἀναγράφει, ἢ ἄμεινον εἰπεῖν ἀντιγράφων, χωρὶς νὰ μνημονεύσῃ ποῦ καὶ τὴν πηγὴν, τοῦς τῆς πόλεως ἀρχιεπισκόπους ἀπῆντησεν ἕνα ἐξ αὐτῶν ἀναφερόμενον εὐτυχῶς μετ' αὐτοῦ τῆς πόλεως τοῦ ὀνόματος (3) «*Νεκτάριος ὁ Ἀχριδηνός*». Καὶ ὁμῶς, εἴτε ἐπιλήσιμων ἑαυτοῦ γενόμενος, εἴτε ζήλῳ ἀσυγγνώστου καινοτομίας ὀρμώμενος αὐτογνωμόνως γράφει Ἀχριδεὺς.

Καὶ εἰτ' ἀναφέρων τὴν περὶ Ἀχρίδος πραγματείαν μου ἔαρινεν ἄξιον ἐν ὑποσημειώσει νὰ παρατηρήσῃ ὅτι ἀδίκως κριτίζομαι κατὰ τοῦ Προκοπίου «ὡς ἀγεωγραφητόν καὶ μυθώδους». Παράδοξος τῶν ὀντι φαίνεται ἡ κριτικὴ καὶ ἐρμηνευτικὴ τοῦ Κ. Ἀραβαντινοῦ, διότι ἀπ' ἐνὸς μὲν ἐκ προθέσεως διχαστρέφει τὴν ἀλήθειαν τῶν λεγομένων, ἐν οἷς οὐδόλως γίνεται μνεία τῶν λέξεων ἀγεωγραφητόν καὶ μυθώ-

δους, ἀλλ' ἀπλῶς λέγεται ὅτι ὁ Προκόπιος, προκειμένου νὰ ὀρίσῃ τὴν θέσιν μιᾶς πόλεως τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς διὰ τοῦ χωρίου «ἐν Δαρδάνοις» που τοῖς Εὐρωπαίοις, οἱ δὲ μετὰ τοῦς τῶν Ἐπιδαμνίων ὕρους ὠκνηται, χωρίον Ταυρήσιον ὄνομα ἦν, ἐνθ' Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ὁ τῆς οἰκουμένης οἰκιστὴς ὠρμηται,» προδίδει ἄγνοιαν γεωγραφικὴν οὐ τὴν τυχοῦσιν. Ἀπ' ἐτέρου δὲ μετὰ θρησκευτικῆς καὶ ὄντως ὀρθοδόξου εὐλαθείας πιστεύει εἰς τὸ ἀλάνθαστον τοῦ προκειμένου χωρίου τοῦ Προκοπίου, ὡς εἰς ῥητόν τι τῆς Ἀγίας καὶ θεοπνεύστου Γραφῆς, χωρὶς νὰ θελήσῃ διὰ μίαν στιγμὴν τοῦλάχιστον νὰ θέσῃ πρὸ ὀφθαλμῶν ἂν τὰ ἐν αὐτῷ ἀναφερόμενα πράγματα συνάδωσι πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ συμφωνῶσι πρὸς τὴν ἀρχαίαν γεωγραφίαν καὶ ἱστορίαν, ὑπὸ τὴν βάσανον τῆς ὁποίας ἀνάγκη πάσα νὰ ἐξετασθῶσιν αἱ σμασαί τῶν λέξεων τοῦ χωρίου καὶ οὕτως ἐξελεγχθῇ κατὰ πόσον εὐλογος καὶ ὀρθή ἐστίν ἡ τοῦ Κ. Ἀραβαντινοῦ ἐπιμονή.

Κατὰ ταύτην τοίνυν, ἐξεταζομένων τῶν λέξεων τοῦ χωρίου (1) «ἐν Δαρδάνοις» που τοῖς Εὐρωπαίοις,» προκύπτει ὅτι ἡ μὲν λέξις «*που*» γραμματικῶς τοπικὸν οὐσα ἐπιρρήμα, ἐν ᾗ κεῖται θέσει ἀσάφειαν, ἀοριστίαν καὶ ἀμφιβολὸν τι σημεῖον τόπου σημαίνει, τοῦ ὁποίου ἡ περιφέρεια ὀρίζεται ἐκ τῆς προσδιοριζομένης λέξεως «*Δαρδάνοις*», ὧν ἡ χώρα Δαρδανία καὶ Δαρδανικὴ ἐκαλεῖτο· οὗτοι δὲ κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἀρχαίων (2) καὶ νεωτέρων (3) κατεῖχον τὸ βορειοδυτικὸν τῆς Μακεδονίας καὶ τὸ μεσημβρινὸν τῆς ἄνω Μυσίας μέρος, οὐχὶ δὲ τῆς ἐλληνικῆς Ἰλλυριδος, ἐν τοῖς παραλίοις τῆς ὁποίας ἔκειτο ἡ τῶν Ἐπιδαμνίων χώρα. Ἐν ταύτῃ ἐγκατασταθέντες οὐδέποτε ἐξετάθησαν πρὸς δυσμὰς πέραν τοῦ Σκάρδου ὕρους καὶ τοῦ Δρίλωνος ποταμοῦ μέχρι τῶν Ἐπιδαμνίων, ἐν τῷ μεταξὺ τῶν ὁποίων κτώκουν πολλὰ καὶ διάφορα Ἰλλυρικὰ φύλα, ἀλλὰ, καὶ περὶ πολλὰκις ἐπιδραμόντες πρὸς μεσημβρίαν εἰς τὴν Μακεδονίαν

(1) Προκοπ. περὶ κτισμ. 4, σ. 66

(2) Πολυδ. 4, 66. Στραβ. 7, 313, 315, 316, 318, 329, ἀποσπ. 4, 389. Πτολεμ. 3, 9. Διον. Κασσ. Ρωμ. ἱστορ. τ. 3, σελ. 74, 79, Νικολ. Δαμασκ. ἱστ. σ. 107. «*Δάρδανοι καὶ Δαρδανεῖς Ἰλλυρικὸν ἔθνος τρεῖς ἐν τῷ βίῳ λαμβάνονται μόνον ὅταν γεννῶνται καὶ ἐπὶ γάμοις καὶ τελευτῶντες*». Κωνσταντίν. Παρρηγογ. περὶ θεμ. 9 ἱεροκλ. συνεχδ. 36. Liv. 26, 25, 40, 30, 27, 33, 28, 8, 31, 28, 43, 33, 19, 40, 37, 41, 23, 43, 5, 44, 31. «*Mons Scordus longe altissimus, ab oriente Dardaniam subiectum habet, a meridie Macedoniam, ab occasu Illyricum*». Plin. 4, 1.

(3) Kiepert. Kart. Zu alt. geschicht. Schlosser, Weltgesch. t. 1, p. 158. Tafel, fragm. Strab. 6, not. 14. «*Autaristas, Dardanos, Ardaios, sedebant igitur in montibus qui Serbiam a Macedonia sejungunt*». Manuert, 7, p. 101, Tafel, critici. p. XXX. «*Dardaniam autem boreali Macedonia et Servia*» καὶ κατωτέρω «*praeter Skupos Dardaniae (Macedoniae Superioris)*». Desdèvises-du-desert, p. 107. «*Les Dardaniens sont les maîtres des trois cols de Kumano, de Katchauk et du Koh-litsa*».

(1) Θεοφυλάκτ. Ἀρχιεπ. Βουλγ. ἀπιστολ. 6. «*Τίς γὰρ Ἀχριδιώτης*» καὶ ἐπιστ. κ'.

(2) Συνοδ. πρακτ. τ. 2, σ. 995. «*Πρὸς τὴν Ἀγιωτάτην Ἀρχιεπίσκοπον Θεσσαλονίκης Κ. Βασίλειον τὸν Ἀχριδηνόν*». Καὶ πάλιν αὐτόθι. «*Ἀντιγραφὴ τοῦ Ἀγιωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης Κ. Βασιλείου τοῦ Ἀχριδηνού*». Δεσγκλαυ. μερ. α. σελ. 307.

(3) Τὰ περὶ Αὐτοκ. Ἀρχιεπ. σελ. 72. «*Πενδώρα*» φυλλ. 325. σελ. 330. «*Νεκτάριος ὁ Ἀχριδ(η)νός*» κτλ.

καὶ Ἰλλυρίδα (1), διέμειναν ὁμοῦ ἐν τῇ ἀρχικῇ χώρῃ μέχρι τοῦ 210 π. χ. Φίλιππος δ' ὁ γ' τῆς Μακεδονίας βασιλεὺς καταλαβὼν τὴν μεσημβρινωτέραν τῶν 3—4 πόλεων αὐτῶν τὰ Σκόπια (Σκουροί) ἐξώθησεν αὐτοὺς πρὸς βορρᾶν (2), καὶ ἀκολούθως καταληφθεὶς τῆς Μακεδονίας ὑπὸ Ῥωμαίων ἰδιαιτέρην ἀπατέλει ἀείποτε ἐπαρχίαν ἢ Δαρδανίαν ὑπὸ ἡγεμόνα ἔχουσα τρεῖς πόλεις καὶ πρωτεύουσαν τὴν ἐπισημωτέραν ἐξ αὐτῶν ἦτοι τὰ Σκόπια (3), κειμένην εἰς ἐπίκλιον θέσιν ἐπὶ τοῦ Ἀξιῶ ποταμοῦ.

Οὕτως οὖν ἀκριβῶς ὀρισθείσης τῆς χώρας, ἣν οἱ Εὐρωπαῖοι Δάρδανοι κατεῖχον ἐν Μακεδονίᾳ καὶ Μυσίᾳ, ὑπολείπεται νῦν ἐξετασθῆ τὸ δεύτερον μέρος τοῦ χωρίου τοῦ Προκόπιου. καὶ δὴ μετὰ τοὺς Ἐπιδαρμίων ὅρους ὡκνῶνται ἵνα καταδηλωθῇ ἡ ἐπὶ τοῦ προκειμένου γεωγραφικῇ ἀκρίβειᾳ τοῦ Προκόπιου καὶ πεισθῇ συγχρόνως περὶ ταύτης καὶ ὁ Κ. Ἀρκαδινός.

Τοὺς Δαρδάνους ἀπώτατα οἰκοῦντας, ὥς εἴρηται, τοῖς Ἐπιδαρμίοις συνάπτων ὁ Προκόπιος ἀναντιρρήτως ἡγνῶει ὅτι οὐρεᾶ τε σκιάοντα, πεδία τε εὐρύτατα καὶ ποταμοὶ βαθυδίνκι διαχωρίζουσι τὴν Ἐπιδαρμὸν καὶ Δαρδανίαν, μεταξὺ τῶν ὁποίων κατώκουν διάφορα Ἰλλυρικὰ φύλα, ἔχοντα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ἐκτενὴ περιφέρειαν, πόλεις πρωτεύουσας καὶ πολλὰς δευτερευούσας· διότι πρὸς ἄρκτον μὲν τῆς Ἐπιδαρμίου ὡκουν οἱ Παρθῖνοι μέχρι τῆς Λισσοῦ, ὧν πρωτεύουσα ἡ Πάρθος (4), ἀμέσως δὲ μετ' αὐτοὺς πρὸς ἀνατολὰς οἱ Ταυλάντιοι πρωτεύ-

ουσιν ἔχοντες τὴν Ἀρνισαν (1), ὧν ἀκολούθως ἐπικρατήσαντες οἱ Παρθῖνοι ἱστοροῦνται (2), καὶ πρὸς μεσημβρίαν τούτων οἱ Βουλίωνες καὶ Βουλῖνοι καλούμενοι μέχρι τῶν Ἀκροκεραυνίων (3). Εἶτα δὲ μετὰ τούτους ἀναφέρονται οἰκοῦντες ἐπ' εὐθείας γραμμῆς, καθηκούσας ἀπ' ἄρκτου πρὸς μεσημβρίαν οἱ Αὐτκριᾶται (4) Ἀλβανοὶ (5) καὶ Ἑορδαῖοι (6) καὶ ὀπισθεν τούτων πρὸς ἀνατολὰς κατὰ τὴν αὐτὴν δι-

(1) Θουκυδ. 1, 24, «προσποικῶσι δ' αὐτὴν Ταυλάντιοι βάρβαροι, Ἰλλυρικὸν ἔθνος» Ἀριστοτὴλ. περὶ θαυμ. ἀκουσμ. 7, 2, Στραβ. 7, 326. Ἀρρίαν. ἐκστρ. Ἀλ. 1, 5. Αἰλιαν. π. ἱστ. 14, 1. Ἀππιαν. Ἰλλυρ. Πτολεμ. 3, 13. Liv. 43, 26 Plin. 3, 22. Mela, 2, 20. Νονν. Διονυσ. 44. Στραβ. Βουλ. ἐν λ. Niebuhr, histor. und Philol. vort. t. 1, p. 310, 312. Forbiger geogr. t. 3, p. 835—7. Isschucke Mela p. 133.

(2) Liv. 33, 21. «Parthiorum Dyrrhachium (cum Epidamni magis celebre nomen Graecis erat) missi». Δίων. Κάσ. 41, 49. «Τὸ δὲ Δυρράχιον ἐν τῇ γῇ τῇ πρότερον μὲν Ἰλλυρικῶν τῶν Παρθίων». Caes. de bel. civ. 3. Palmerii graec. p. 34. 181. «Taurantium ergo olim vicini, et postea successores Parthini fuerunt». p. 183. Mannert, 7, 388. «man darf sich daher nicht irre machen lassen, wenn spätere Schriftsteller die Parthini in der Gegend um Epidamnus ansetzen». Desdevises-du-desert, p. 69. 70. 74. 173. 224. 225. 226. κτλ. Ὁρα Κεϊπέρτου χάρτην τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ Μυλλέρου τῆς Μακεδονίας.

(3) Στραβ. 7, 326. Liv. 44, 30. Cic. Phil. 2. in Pison. 40. ad divers. 13, 42. Caes. de bel. civ. 3, 12, 40. Plin. 3, 23, 26. 4, 10, 17. Πτολεμ. 3, 13, 4. «Ελυμνωτῶν Βουλῖς» ἐνθα διορθωτικὰ φαίνεται ἡ λέξις Ελυμνωτῶν εἰς Βουλιδιωτῶν κατὰ Παλμάρειον (σελ. 166) «li non potuerunt illi fuisse quam qui a Bulide nominabantur, ideo suspicor, illud nomen mendosum esse apud Ptolemaeum (ut eum ab errore vindicemus) et pro Ελυμνωτῶν scripsisse Ptolemaeum Βουλιδιωτῶν». Desdevises du-desert, p. 117. «Ptolémée la donne sans preuve aux Elymiotes, qui ne peuvent pas s'être étendu jusque-là». Στραβ. Βουλ. ἐν λ. Ἀρτεμίδ. παρὰ Στραβ. Κωνσταντ. Πορφυρογ. περὶ θαυμ. 9. Ἰεροκλ. 12. Forbiger, geogr. t. 3, p. 349. Thunmann's gesch. p. 254—255. Niebuhr, hist. und Philol. t. 1, p. 310.

(4) Σκολακ. Περ. 9. Στραβ. 7, 313. Ἀρρίαν. ἐκστρ. Ἀλ. 1, 5. Διοδώρ. 3, 30. 20, 19. Ἀθην. 8, 2. Αἰλιαν. 17, 41. Ἀππιαν. Ἰλλυρ. 3, Iustio. XV, 2. Mannert, 7, 320. «Sic graecien sogar an die Dardaner». Arn. Schaefer, Demosth. u. S. Zeit. t. 3, p. 136. Niebuhr, hist. u. Philo. t. 1, p. 312. Hahn alban. Stud. p. 16.

(5) Τὸ περὶ Ἀλβανῶν ζήτημα, ὡς ἑλλότριον τοῦ προκειμένου παρατρέχων καὶ καταλείπων τοῖς Ἀλβανολόγοις, προστίθεμαι τῇ δοξασίᾳ τῶν θεωρούντων αὐτοὺς ὡς Ἰλλυρικὸν φύλον, ὅπως, ἐπειδὴ κατῴκει τὴν ὑπὸ τῶν παραφράσεων τῆς Κανδαυῆς σχηματιζομένην χώραν τῆς Ἰλλυρίας, ἔμεινε πάντῃ ἀκατανέμαπτον ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἱστορίᾳ τῶν λοιπῶν ὁμοφύλων, καὶ ἐναντίον τῆς εἰκασίης τοῦ Μαννέρτου (7, 409) καὶ τῶν ὁμοδοξούντων αὐτῷ υποστηρίζων ὡς γνήσιον τὸ χωρίον τοῦ Πτολεμαίου, ἔνθα κατὰ πρῶτον γίνεται μνεία Ἀλβανῶν καὶ Ἀλβανουπόλεως, παραδείχεται τὴν ὑπαρξίν αὐτῶν ἐν Ἰλλυρίᾳ καὶ ἐρεϊδόμενος ἐπὶ τοῦ χάρτου τοῦ Κεϊπέρτου τοποθετῶ αὐτοὺς ἐνταῦθα. Palmer. p. 85. «Non sunt igitur advenae heri aut nadius tertius ibi atcolantes Albani, sed ab antiquissimis temporibus ejus regionis incolae» καὶ σελ. 90. Schlosser Weltgesch. t. 1, p. 158. Desdevises-du-desert, p. 70.

(6) Πτολεμ. 3, 13. «Ἑορδαίων» (ἀντὶ Ἑορδαίων) Σκαρπαῖς, Ἀχόρμα, Δούλια» Palmer. p. 185. «In Parthiorum ditione vel vicinia fuerunt Eordeti, quos cave confundas, curiose lector, cum Eordis Macedoniae». Tafel, via Egnat. p. 23. «hi Eordaei iidem Illyrii fuere, quos postea in Macedonia»

(1) Liv. 27, 33. «Dardanos in Macedonia effusus, Orestidem jam tenere ac descendisse in Argestum campum.» 40, 57.

(2) Liv. 26, 23. «Dardanorum urbem, sitam in Macedonia transitum Dardanis facturam cepit.» Des devises-du-desert, p. 322-323. «La prise de Skupi refoulait les Dardaniens tout à fait au nord».

(3) Πτολεμ. 3, 9. «Καὶ τῆς Δαρδανίας δὲ πόλεις Ἀρρίδαντιον, Ναισσοῦ, Οὐλπιανὸν, Σκουροί». Ἰεροκλ. συνεκδ. 36. «Ἐπαρχία Δαρδανίας ὑπὸ ἡγεμόνα πόλεις 3. Σκουροί μητροπολις, Μηρίων, Οὐλπιανὰ». Κωνσταντ. Πορφυρογ. περὶ θαυμ. 9 Νικηφορ. Βρυεν. 4, 18. Κεδρην. τ. 2, σελ. 70. Ζωναρ. τ. 2, σ. 224. Mannert, 7, p. 104. «Sie wurde die Hauptstadt der von Konstantin errichteten Provinz Dardania». Tafel, epistola critica, p. XXXI. «Namque haec Scopia non erat patriae nostrae Nicetae sc. Dardaniae,» propinqua «sed ipsius Dardaniae metropolis» Desdevises-du-desert, p. 28, 31, 44, 101, 108, 322, «et Skupi... était leur capitale». 323, 352, 353. O. Abel, p. 15—16. Forbiger, in Real-Encyclopaedie, t. 6, p. 890. Ami Boué recueil d'Itinér. dans la Turquie t. 1, p. 210—214 t. 2.

(4) Πτολεμ. ἱστ. Ἰλλ. 2, 11, 14, 7, 9, 13. Στραβ. 7, 326. Liv. 29, 12, 33, 28, 33, 34, 43, 21, 44, 30. Cicero in Pis. 40. Mela 2, 3. Plin. 3, 22, 26. Caes. de bel. civ. lib. 3, Στραβ. Βουλ. σελ. Mannert, 7, 314. Palmer, graec. p. 181. «qui supra Taurantios in mediterraneo tractu habitabant» Desdevises-du-desert, p. 69, 224. Hahn, Albanes. St. p. 240. Mueller Maked. p. 44. G. Grote Gr. Gesch. t. 2, p. 321—2. Oudendorp ad Suet. Aug. c. 19.

εἰθύνοντο οἱ Πανέστη (1), Πιρούσται (2) καὶ Δασσα-
ρίται (3), ἐκτεινόμενοι μέχρι τῆς Λαυγνίτιδος λίμνης.

Ἐκ πάντων τούτων καταφάνεται ὅτι ὁ Προκόπιος δι' ἐνὸς καὶ μόνου ἡρωϊκοῦ καὶ μάλιστα ἡρακλείου ἄλματος γενναϊότατα ὑπερπήδησε τὸν ἀγῆρω καὶ ὑψηλὸν Σκάρδον, βορειανατολικῶς τοῦ ὁποίου ἔκειτο ἡ Δαρδανία, τὴν μεταξὺ αὐτῶ καὶ ἐκατέρωθεν τοῦ μεγάλου ποταμοῦ Δρίλωνος κειμένην πεδιάδα, αὐτὸν τοῦτον τὸν ποταμὸν, τὸ μέγα ὄρος Κανδανύαν μετὰ πάντων τῶν κλάδων καὶ παρφυάδων αὐτοῦ, διαφόρους ἐπιτοπίους ἐνομασίας φερόντων, καὶ τρία ἐντὸς τῶν τέπων καὶ χωρῶν πούτων ὀρίζονταίως οἰκοῦντα ἔθνη τοὺς Ταυλαντίους, τοὺς Ἀλβανούς καὶ τοὺς Πιρούστας. Ταῦτα πάντα παρὶθὼν ὁ Προκόπιος ἀστόχως καὶ ἀλόγως συνῆψε δύο ἄκρα ἀρεστώτα, τοὺς Ἐπιδαμνίους, λέγων, μετὰ τῶν Δαρδανίων, ἐν ᾧ ἡ ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασις ἐστὶ τριῶν περίπου μοιρῶν ἢ 5—6 ἡμερῶν. Καὶ ὁμοίως ὁ Κ. Ἀραβαντινὸς οὐδόλως ἐδίσταντο νὰ πιστεύσῃ καὶ διαρρήδην ν' ἀποφανθῇ ὅτι «ὁ συγγραφεὺς οὗτος ἐν τῇ ἀναγραφῇ αὐτοῦ οὐ τὴν τυχοῦσαν ἀκρίβειαν ἔχει» ὥστε ἐκάτερον πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχων τις εὐλόγως δύναται νὰ παρωδήσῃ ἐνταῦθα τὸ Θουκυδίδειον ὅτι οὕτως ἀταλαίπωρος τοῖς πολλοῖς ἡ ζήτησις τῆς ἀληθείας καὶ ἐπὶ τὰ ἔτοιμα μᾶλλον τρέπονται.»

Ἄλλως δὲ ἐρῶς γεωγραφῶν ὁ Προκόπιος ἔπρεπε νὰ εἴπῃ, ἂν ἐτοποθέτει τὸν γεννέθλιον τοῦ Ἰουστι-

νιανοῦ τόπον ἐν Δαρδανίᾳ, «ἐν Δαρδάνοις που τοῖς Εὐρωπαϊοῖς, οἱ δὲ μετὰ τοῖς τῶν Πενεστῶν ὄρους (ἢ «οἱ δὲ περὶ τὸν Σκάρδον») ὤκηνται ἂν δ' ἐν Ἰλλυρίᾳ, ἐν Ταυλαντίοις που, αἱ δὲ μετὰ τοῖς τῶν Ἐπιδαμνίων ὄρους ὤκηνται.»

Τοιούτου τοίνυν ἀποδειχθέντος τοῦ δευτέρου καὶ προσδιορίζοντος μέρους τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίου τοῦ Προκοπίου, συγκολλήσαντος τρόπον τινὰ τοὺς Δαρδάνους μετὰ τῶν Ἐπιδαμνίων, ὑπολείπεται νὰ ἐξετασθῇ καὶ τὸ ὑπόλοιπον πρῶτον μέρος αὐτοῦ, ἔχοντος οὕτως «ἐν Δαρδάνοις που» ἐπὶ τοῦ ὁποίου καὶ ἐπιπόλαιον βλέμμα ἂν ῥίψῃ ὁ ἀναγνώστης ἔχων πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι πρόκειται νὰ ὀρισθῇ γεωγραφικῶς ἡ θέσις μιᾶς τέως ἀσήμεου πόλεως ἡ ἄμεινον εἶπεν κωμοπόλεως ἢ χωρίου, ἐν ᾧ ἐγεννήθη ὁ Ἰουστινιανὸς, πάραυτα περιέρχεται εἰς ἀπορίαν καὶ ἐπομένως ζητεῖ νὰ πληροφορηθῇ ἀκριβῶς εἰς ποῖον μέρος τῆς Δαρδανικῆς καίται ὁ γεννέθλιος τόπος ἐκεῖνου, ὃν ὁ Προκόπιος ἐν τῇ πρώτῃ συγγράμματι ὡς ὑπεράνθρωπον ὃν ἐξυμνεῖ μέχρι τρίτου οὐρανοῦ, πρὸς μεσημβρίαν; πρὸς ἄρκτον; πρὸς ἀνατολὰς; ἢ πρὸς δυσμὰς; πλησίον τίνος πόλεως; τίνος ὄρους; τίνος ποταμοῦ; διότι ἡ Δαρδανία, ὡς προεῖρηται, ἔχουσα ἐκτεταμένην περιοχὴν, περιοριζομένην ὑπὸ τῶν νῦν πόλεων Σκοπίων, Πρισδρένης, Πριστίνης καὶ Κουμανόβου, περιεῖχε καὶ πόλεις καὶ ποταμούς καὶ ἔρη, ὑφ' ὧν ἔπρεπε νὰ ὀρισθῇ γεωγραφικῶς ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος πόλις. Ἀλλ' εἰς μάτην ἀναμένει ὁ ἀνυπόμονος ἀναγνώστης νὰ μάθῃ τοῦτο παρὰ τοῦ ἀγνωστοῦ Προκοπίου, ἀπλῶς λέγοντος ὅτι «ἐν Δαρδάνοις που καίται τὸ Ταυρήσιον» ἥτοι ὁ γεννέθλιος τόπος τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Τὸ δὲ που τοῦτο τοσαύτην ἐλαστικότητά ἔχει ἐν τῇ γεωγραφικῇ ἐπιστήμῃ, ὥστε δύναται τις εὐκόλως νὰ μεταφέρῃ ὅποι καὶ ἂν θέλῃ καὶ εἶναι, ὡς μοι φαίνεται ἀποκλειστικῶν προτὶν τῶν Βυζαντινῶν γεωγράφων καὶ ἱστορικῶν, καὶ οὐχὶ τῆς κλασικῆς ἀρχαιότητος (1). Ἄν δὲ μόνος ὁ Κ. Ἀραβαντινὸς, ὡς διατείνεται, εὕρισκῃ ἐν τούτῳ οὐ τὴν τυχοῦσαν ἀκρίβειαν, κατὰ γε τὴν ἰδιάζουσαν αὐτῷ κριτικὴν καὶ ἐρμηνευτικὴν, παρακαλεῖται νὰ φωτίσῃ καὶ τὸν εἰσέτι ἐν σκότει διατελοῦντα καὶ ἀναμένοντα τὴν διασάφησιν καὶ ἐξακρίβωσιν παρ' αὐτοῦ.

Ἀλλ' ὁ Κ. Ἀραβαντινὸς οὐτε αὐτὸς σύννοιδεν ἐαυτῷ ὅτι τὸ ἀσφές διὰ τοῦ ἀσφρεστέρου ἐρμηνεύεται, ὑπερ' ἀπλοῦν καθ' Ἡσίοδον κακόν ἐστίν, οὐτε τῇ κρίσει ἄλλων (2), ὧν τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδραμά-

transmigrasse puto . . . novam patriam Eordaeam appellabant». Thessalonica p. 237. Desdovises-du-desert, p. 70, καὶ ἄλλαχότι.

(1) Liv. 43, 20, 21, 23, 41, 44, 43, 42. Mannert, i. 7, p. 418. Palmer, p. 217, Grote, i. 2, p. 330. Desdovises-du-desert, p. 67, 69, 71, 173, 178, 219, 224, κτλ. ἔρα τὸν χάρτην τούτου καὶ τοῦ Κεϊπέρτου.

(2) Στραβ. 7, 314. Πτολεμ. 2, 17, 8, Liv. 43, 30, 43, 26, Mannert, i. 7, p. 314, Forbiger geogr. i. 3, p. 847, Hahn alban. Stud. p. 343.

(3) Πρὸς 5, 108, Στραβ. 7, 316, 318, Πτολεμ. 3, 13, 32, Ἀππιαν. Ἰλλυρ. 2, Στραβ. Βυζ. ἐν λ. Liv. 25, 26, 27, 32, 31, 33, 40, 32, 13, 9, 43, 9—18, 45, 26, 47, 32, P. Mela 2, 3; 11, Plin. 3, 26. Μύλλερὸς μὲν (Macedon P. 44,) καλῶς τοποθετεῖ αὐτοὺς ἐν τῇ χάρτῃ πρὸς ἄρκτον τῆς Λαυγνίτιδος λίμνης, Κεϊπερτὸς δὲ οὐκ εἶδε τί παθὼν, ἐσφαλμένως ἐκφανδονίζει εἰς τὸ μεσημβρινώτατον μέρος τῆς Ἑλλ. Ἰλλυρίδος περὶ τὰ μισθία τῆς Ἠπείρου ἰσχυρίσας πᾶσιν τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων μαρτυριῶν. Mannert, i. 7, p. 314, «die Dassaretiae sassen um den See Lychnitis . . . reichten aber gegen Norden bis an die Scardische Gebirge». Thunmann, i. 1, p. 254, «die Dassaretiae die um den See Lychnitis sassen». Ersch u. Gruber Encyclopaed. ἐν λ. «die Dassaretiae . . . wohnten um den See Lychnitis». Grote, gesch. i. 2, p. 330. «Wir hoeren . . . von den Illyrischen Dassaretii in der nahe des Sees Lychnidos». O. Mueller, Makedon. p. 44, «und Sesarasier wahrscheinlich die Dassaretier um Lychnidos». Niebuhr, vortr. u. alt. Laend. u. Voelk. p. 313. In den römischen (ἐσφαλμένως τοῦτο, ἔκπαλαι γὰρ κατὰ Πολύβιον) Zeiten wohnten hier (um Lychnidos) die Dassaretiae».

(1) Tafel, fragm. Strab. p. 20, «ὅτι αὐτοῦ περὶ καὶ τὸ Βαρμίων ὄρος. Haec particula (alicubi) vix erit veteris scriptoris, viri gravis, sed Byzantini epitomatoris».

(2) Γιβ. ἱστορ. τ. 7, σελ. 204. Προκεδ. τ. 2, σ. 309. Τὰ χωρία τούτων παρετέθησαν ἐν σελ. 7, τῆς πραγματείας μου.

των οὐχ ἱκανοὶ ἐσμεν νὰ λύσωμεν, εὐαρεστεῖται νὰ πεισθῇ περὶ τῆς ἀξιοπιστίας τοῦ Προκοπίου ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ, ὅπερ βεβήως κάκιον τοῦ πρώτου ἐστίν. Διὸ δὴ πρὸς χάριν αὐτοῦ καὶ μόνου ἀνγκάζομαι νὰ παραθέσω ἐνταῦθα καὶ ἄλλων κρίσεις σοφῶν ἀνδρῶν, ὧν ὁ μὲν Παλμέριος (1) ῥητῶς λέγει ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ χωρίου «et non est error librarii vel ex scriptoris, sed Procopius, ut puto, non satis doctus de regionum illarum limitibus, Dardanorum limites nimis extendit, et Dardanorum fines usque in Dassaretios et Dyrhachinorum limites prorogat, quod suadet vox που, quæ incertitudinem quandam innuit» καὶ ἄλλαχοῖ (2) «unde fit lux Procopio, qui vel corrigendus, vel castigandus est, eo quod eam in Dardania posuit, addens tamen quæ est supra Epidamnium». Ἐτερος δὲ τούτου συμπατριώτης ἐπικρίνων τὰ συγγράμματα τοῦ Προκοπίου καὶ ἐπικινῶν μὲν αὐτὸν, ἐνθα ἐπαινετέος, ψέγων δὲ ἐν τοῖς ἐναντίοις ὁ Lebeau (3) ἀναβοᾷ ἐν τέλει «quel fonds peut-on faire sur un témoin si opposé à lui même? Quelques critiques, révoltés de ces contradictions, se sont hasardés à dire sans preuve que le livre des Anecdotes est faussement attribué à Procope, mais outre les témoignages formels de Nicéphore et de Suidas, quiconque entend la langue, dans laquelle Procope a écrit sa manière . . . ne peut le reconnaître dans cet ouvrage». Καὶ τελευταῖον ὁ αὐτὸς Γιββὼν (4) ἀναγκάζεται καὶ ἄλλαχοῦ νὰ παρατηρήσῃ: «Procopius macht sein eigenes Zeugniß Zweifelhaft (Anecdol. c. 16) indem er gesteht, dass er in seiner öffentlichen Geschichte nicht die Wahrheit gesprochen habe». Καὶ ὡς ἀναχρονίζων ἐλέγχεται (5).

Ὁ Προκόπιος, ῥήτωρ, σοφιστὴς, ὑπογραφεὺς, πάρεδρος καὶ σύμβουλος τοῦ Βελισαρίου γενόμενος τὸ

(1) Palmerii, *graec. antiqu.* p. 197, περὶ τῆς ἀξίας τοῦ ἔργου ὁ Ναιβούρος λέγει τὰ ἑξῆς: «Palmer . . . eim französischer edelman . . . einer der letzten, die . . . die glorreiche Reihe der grossen französischen Philologen beschliessen, die Sprachkenntnis mit Sachkenntnis verbunden». Niebuhr, *hist. u. Philol.* t. 1. p. 7.

(2) Palmer, p. 202.

(3) Lebeau, *histoire du Bas-empire* t. 8, p. 88, Fabric, *bibl. graec.* t. 6, p. 255.

(4) Gibbon's *Geschichte* t. 7, p. 163, καὶ ἄλλαχοῖ σελ. 11 151, Fabric, *biblioth. graec.* t. 6 p. 254. «atque si quis comparet quanta in laudem Justiniani et Belisarii alibi Procopius scripserit, ab eodem calamo tantas tamque acerbis criminationes, partem etiam verisimilitudine destitutas potuisse proficisci, merito mirabitur.

(5) Ὁ αὐτὸς σελ. 230. «Anachronismus Procopii, quo annum secundum et tertium belli gothici in unum contraxit, castigatur ab Henrico Norisio dissert. de Synodo v. capite VI.

μὲν περὶ τῶν πολέμων σύγγραμμα ἀπεπράττωσ περὶ τὸ 555 ἔτος, κατὰ τὸ πλεῖστον μὲν αὐτόπτης τῶν συμβάντων διατελέσας (1), ἐν μέρει δὲ καὶ ἐξ ἀκοῆς ποριζόμενος τὰς ἀναγκαῖας πληροφορίας (2) καὶ τῶν προγενεστέρων γεγονότων ἀρυσάμενος τὴν ὕλην ἐξ ἀρχαίων πηγῶν (3). Τὸ δὲ περὶ κτισμάτων, ἐνθα περιέχεται καὶ τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίον, ἐν Κωνσταντινουπόλει εὕρισκόμενος μακρὰν τῶν περιγγραφομένων, συνέγραψε πέντε ἔτη βραδύτερον τοῦ πρώτου, πρὸς ἐπίδειξιν μᾶλλον καὶ ὕφους ἐπικόσμησιν ἀποθλίπων ἢ πρὸς ζήτησιν καὶ ἐξακρίβωσιν τῆς ἀληθείας· διότι τοιοῦτος καὶ ὁ τελικὸς σκοπὸς τοῦ συγγραμμάτιου, πανηγυρικὸς μᾶλλον ἢ ἱστορικὸς καὶ γεωγραφικὸς. Ἐκ τῶν εἰρημένων οὖν πρόδηλον γίνεται ὅτι μετὰ μεγάλην προσοχὴν, νηφελιότητος καὶ δυσπιστίας ὀφείλει τις, ἀναγινώσκων τὰ τῶν Βυζαντινῶν, νὰ κρίνῃ μετὰ πολλῆς περισκέψεως περὶ αὐτῶν, ἂν θέλῃ νὰ μὴ περιπίπτῃ εἰς ἀμαρτήματα ἀσύγνωστα τῇ ἐν ᾗ ζῶμεν ἐποχῇ τῆς τῶν γραμμάτων προόδου. Ἰνα μὴ δυσπιστῇ δὲ καὶ περὶ τούτου ὁ Κ. Ἀραβαντινὸς, ἡδυνάμην πολλὰ νὰ παραθέσω ἐπὶ τούτῳ παραδείγματα, ἀλλ' ἵνα μὴ μακρογρῶ πλέον περὶ τοῦ αὐτοῦ, ἀρκοῦμαι νὰ ἐπισυνάψω ἐν μόνον τοιοῦτον τὸ ἐξῆς. Ὁ Σουΐδης ἐν λέξει Ἐπίκτητος ἀναφέρει τ' ἀκόλουθα. «Ἐπίκτητος ἱεραπόλεως τῆς Φρυγίας φιλόσοφος . . . πρῶθεις δὲ τὸ σκέλος ὑπὸ ρεύματος ἐν Νικοπόλει τῆς Νέας Ἡπείρου ὤκησε». Ἐν τῷ προκειμένῳ χωρίῳ καὶ ὁ ἐπιπολαιότατος ἀναγνώστης, εἰ μὴ πάντῃ ἀστοιχείωτος περὶ τὴν γεωγραφίαν ἐστὶ, προφανέστατα δύναιται νὰ κατίδῃ ὅτι ὁ Σουΐδης, ἡ ὅστις δὴποτε καὶ ἂν ᾖ τὸ ὑπὸ τὸ ὄνομα αὐτοῦ φερόμενον λεξικὸν συντάξας, λίαν ἐσφαλμένως τὴν περιώνυμον τοῦ Λυγούστου πόλιν ἐκσπενδονίζει ἐκ τοῦ μεσημβρινοδυτικωτάτου μέρους τῆς παλαιᾶς Ἡπείρου εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἰλlyρίδα, τὴν καὶ νέαν Ἡπειρον ἐπικληθεῖσαν· διότι οὐδεμία ἄλλη Νικόπολις ὑπάρχουσα ἐν τῇ νέᾳ Ἡπείρῳ ἀναφέρεται, καὶ διότι πολλαχόθεν γνωστὸν ἐστὶν ὅτι ὁ περίβλεπτος οὗτος Στωϊκὸς φιλόσοφος μετὰ τὴν διὰ δόγματος συγκλητικὴν τῷ 98 μ. Χ. ἐπὶ Δομιτιανοῦ γενομένην ἐξῶσιν πάντων τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων ἐκ Ρώμης, μετοικήσας εἰς τὴν Νικόπολιν τῆς παλαιᾶς Ἡπείρου καὶ σχολὴν ἰδρύσας, ὡς διδάσκαλος τῆς φιλοσοφίας ἐγκατεβίωσεν.

Ἐκτὸς δὲ τούτων, οὕτως ἐχόντων, ἐπανάγων τὸν λόγον ἐπὶ τὸ τοῦ Προκοπίου χωρίον περὶ τοῦ γενεθλίου τόπου τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἐρωτῶ, ἂν, κατὰ τὸν Κ. Ἀραβαντινὸν, ὁ Προκόπιος εἶχεν οὐ τὴν τυχεύσαν ἀκρίβειαν ἐν τῇ ἀναγραφῇ, τίνας ἔνεκεν οἱ νεώτεροι

(1) Περσικ. 1, 1, Γοτθικ. 4, 22.

(2) Περσικ. 1, 6, Βανδαλ. 2, 13, Γοτθικ. 1, 23, 2, 15, 4, 20.

(3) Περσικ. 1, 5, 2, 12, Βανδαλ. 2, 10, Γοτθ. 4, 6, 14.

διαφωνοῦντες καὶ περιπλανώμενοι ἐνθεν κἀκεῖτε καθ' ὅλην τὴν ἑκτασιν τῆς Αὐρδανικῆς καὶ μέρος τῆς Μακεδονίας, ζητοῦσι τὴν πατρίδα τοῦ Ιουστινιανοῦ, ὁ μὲν (1) εἰς τὴν Πρισδρένην καὶ τὴν Πριστίναν, ὁ δὲ (2) ἀντιστρατευόμενος κατὰ τοῦ πρώτου εἰς τὰ Σκόπια, ὁ δὲ (3) περὶ τὴν Σαρδικὴν παρὰ τὴν νῦν κηλουμένην Σόφριαν καὶ ἄλλοι ἀλλαχοῦ, ὁ δὲ τελευταῖος πάντων ὁμολογῶν τὴν ἀλήθειαν εἰλικρινῶς ἀποφαίνεται: (4) ὅτι ὁ ἀκριβὴς ὁρισμὸς τῆς πατρίδος τοῦ Ιουστινιανοῦ ἀπόκειται τῇ γεωγραφικῇ ἐταιρίᾳ. Οὐδεμίᾳ ἄλλῃ αἰτίᾳ καὶ πηγῇ τοῦ κακοῦ τούτου ὑπάρχει κατ' ἐμὲ, εἰμὴ μόνον ἡ τοῦ Πρακοπίου ἀσάφεια καὶ ἀοριστία, προελθοῦσα ἐκ γεωγραφικῆς ἀγνοίας τῶν χωρῶν ἐκείνων (5), ὅστις ἄλλως, προκειμένου περὶ τῆς πατρίδος τοῦ Ιουστινιανοῦ, ὤφειλεν ἀκριβεστάτα νὰ ὀρίσῃ τὴν θέσιν αὐτῆς. Ὁ δὲ Κ. Ἀραβαντινὸς ταῦτα πάντα πρὸ ὀφθαλμῶν τιθέμενος, ἐπρεπε νὰ μετριάσῃ τὴν πρὸς τὴν ἀξιοπιστίαν αὐτοῦ ἀπεριόριστον θρησκευτικὴν εὐλάβειαν! (6).

(Ἀκολουθεῖ.)

(1) Maltebrum géograph. t. 2. p. 197.

(2) Lapie géograph. t. 1. p. 434.

(3) Gibbon hist. t. 7. p. 196. Ludewick, p. 135.

(4) Isambert hist. p. 224.

(5) Wesseling εἰς Ἱεροκλέους συνέκδημον σελ. 162.

(6) Ἐν τῇ αὐτῇ ὑποσημειώσει ὁ Κ. Ἀραβαντινὸς ἐξεληθὼν τοῦ κυρίου περὶ Ἀγρίδος θεματός καὶ διόρισμον ἀναλαβὼν κριτικὴν μάχαιραν ἐνεδίδει με ἀπ' ἐνός μὲν ὡς δοσμένη ἐκταξέοντα βέλη κατὰ τῆς μεγάλης τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίας, ἀπ' ἑτέρου δὲ, καὶ περ σημαννόμενον ἐπὶ μακεδονισμῷ, οὐχ ἦττον ὅμως παριστά με ὡς θιασώτην τοῦ βουλγαρισμοῦ. Καὶ περ γινώσκων καλῶς ὅτι πρὸς τοιαύτας διαβολὰς ἀπογνώσκα καὶ αὐτάρκης ἀπάντησις ἐστὶν ἡ σιωπὴ, οὐχ ἦττον ὅμως ἐπόμενος τῷ παραινούντι Ἰσοκράτει «φοβοῦ τὰς διαβολὰς καὶ ψευδεῖς ὤσιν» παρατηρῶ πρὸς τὸν Κ. Ἀραβαντινόν, πρῶτον μὲν ὅτι ἐκτρεπόμενος τῆς ὑποθέσεως καὶ ἀνάρμοστος ὢν τῶν τοιούτων κριτῆς, παραπαίει καὶ παραφθέγγεται ἄνευ τινὸς ἀνάγκης, διότι αὐθαριέτως ἐμφανίζόμενος δημοσίᾳ, εἰσὶν ἱεροῦ τινος ἐταστηρίου μέλος, ἐλεγκτὴς τῆς θρησκευτικῆς πεποιθήσεώς μου, ἐπιδείκνυται πλείονα τοῦ δέοντος θρησκευτικὴν εὐλάβειαν· δεῦτερον δὲ ὅτι, καὶ τοιοῦτος παριστάμενος, ἀγνοεῖ ὅμως κατὰ δυστυχίαν νὰ διακρίνῃ τὴν πνευματικὴν ἐκκλησίαν, αἰώνιον, ἀσπίλον καὶ ἐνδοξον οὖσαν, ἀπὸ τῆς γῆινης ἢ ἀνθρωπίνης, ὑποκειμένης εἰς τὸ τῆς ἱστορίας ἀδίκαστον χρετῆριον, ἐπαινούσης μὲν αἰετοῦ τὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ, κατακρινούσης δὲ δικαίως τὰ φαῦλα καὶ κακὰ, ἐν οἷς ἀνάγεται καὶ αἴτι τοιοῦτον εἴρηται ἐν τῇ πραγματείᾳ μου κατ' ἀτόμου ἢ πράξεώς τινος. Καὶ τελευταῖον ὅτι εἰς ἑαυτὸν μὲν σύμπαντα συγκεντρῶν τὸν ἑλληνισμὸν, ἐμοὶ δὲ, ὡς μερμερλοῦκιδόν τι, ἐπισείων τὰ τοῦ βουλγαρισμοῦ φάσμα, διαβάλλων τε καὶ ψευδόμενος τις ἐξελέγχεται, αἵ οὐδαμῶς προσάγων ἀπίδειξιν τῆς ἀληθείας τῶν περὶ τοῦ τελευταίου λεγομένων. Ἀλλὰ πρὸς τί ταῦτα λέγω, ἀπ' οὗ γνωστὸν ἄστιν ὅτι πάντοτε καὶ πανταχοῦ, «Μήτηρ ψευδοσύνη, ψεύδεται τέκνα τεκνοῦ». Πρὸς ὀρθὴν δὲ διάκρισιν τῆς ἐκκλησίας καὶ γινώσκιν τῶν κατ' αὐτὴν παραπτώματι οὗ Κ. Ἀραβαντινὸς εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 1449 φύλλον τῆς Εὐλαπίδος καὶ εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 1167 τῆς Βουλγαρίας.

ἩΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ ΕΝ ΑΜΕΡΙΚῇ.

(Συνέχεια. Ἰδε φύλλ. 441.)

10'.

Κλέπται καὶ ἐγκληματίζονται ἐν Ἀμερικῇ.

Ἡ περὶ τῶν ἠθῶν καὶ τῶν ἐθίμων τῶν Ἀμερικανῶν αὕτη μελέτη θὰ ἦτο ἀτελής, ἂν δὲν διελαμβάνομεν καὶ περὶ τῶν κλεπτῶν καὶ τῶν ἐγκληματιῶν. Ὁμολογητέον δὲ ὅτι οἱ κύριοι οὗτοι καὶ ἐν Ἀμερικῇ ὡς καὶ πανταχοῦ παρέχουσιν ὠφέλειαν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, δι' ὃ καὶ πρέπει νὰ εὐγνωμονῶμεν πρὸς αὐτούς.

Καὶ ἀληθῶς, οἱ τίμιοι ὁφείλουσι πρὸς αὐτοὺς ὅ, τι ἔχουσι πολυτιμότερον, ἦτοι τὴν ἰδίαν αὐτῶν ὑπόληψιν· διότι, ἂν δὲν ὑπῆρχον ἄτιμοι καὶ πονηροί, ὅποια θὰ ἦτο ἡ τιμιότης; καὶ πῶς ἦτο δυνατόν ν' ἀποδειχθῇ ἡ τιμὴ, ἂν δὲν ἀπεδεικνύοντο τὰ ἀντίθετα προσόντα; Ἡ ἀρετὴ δὲν εἶναι ἀρετὴ παρὰ διότι ἔχει ἀπέναντι αὐτῆς τὴν κακίαν. Ἀφαιρέσατε τοὺς φαίλους καὶ θέλετε καταφέρει θανατηφόρος πληγὴν εἰς τὸν μεγαλήτερον ἀριθμὸν τῶν κοινωνικῶν θεσμῶν πάντων τῶν πεπολιτισμένων τόπων.

Ἄν δὲν παρείχον τὴν πολύτιμον αὐτῶν συνδρομὴν οἱ παντὸς εἶδους ἀχρεῖοι, τί θὰ ἐγίνοντο οἱ νομομαθεῖς, οἱ ἠθολόγοι, οἱ φιλόσοφοι, οἱ λειτουργοὶ τῶν θρησκειῶν, οἱ κλητῆρες, οἱ δικηγόροι, οἱ ἐπίτροποι, οἱ χωροφύλακες, οἱ ἀστυνόμοι, οἱ δεσμοφύλακες, οἱ τελῶναι, οἱ ἀγροφύλακες καὶ τόσοι ἄλλοι; Θὰ ἐπῆρχετο ὁλοκλήρου τῆς κοινωνίας ἡ ἀνατροπὴ, ὅποιον οὐδὲ οἱ ἐνθερμότεροι προαγωγοὶ τῆς προόδου ἐφαντάσθησάν ποτε.

Ἀλλὰ καὶ ἡ φιλολογία, τὸ θέατρον, ἡ ζωγραφικὴ, ἡ γλυπτικὴ, τὸ μελόδραμα, ἅτινα ὑπάρχουσιν ὡς ἔχοντα ἀπέναντι αὐτῶν τὸ ἄσχημον καὶ κακόν, τί θὰ ἐγίνοντο ἄνευ αὐτῶν;

Τὰ ὀλίγα αὐτὰ ἀποδεικνύουσιν ἀπογοώντως τὴν ἀξίολογον ἐπιβρόχην τῶν κλεπτῶν καὶ τῶν ληστῶν εἰς τὴν ἠθικὴν, τὴν φιλολογίαν καὶ τὴν καλλιτεχνίαν.

Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ Ἀμερικὴ ἐνόησε καλῶς, ὡς καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη, τὴν ἐκ τῶν κλεπτῶν καὶ τῶν βεβηλοποιῶν ὠφέλειαν· διότι καὶ ἡ ἀστυνομία καὶ ἡ δικαιοσύνη αὐτῇ μετὰ τοσαύτης ἀνοχῆς φέρονται πρὸς αὐτοὺς, ὥστε τῇ ἀληθείᾳ κλίνει τις νὰ πιστεύσῃ ὅτι καὶ τοὺς ἐνισχύουσιν.

Οἱ νόμοι, προστατεύοντες τὴν περισπούδαστον ἐλευθερίαν τῶν πολιτῶν, καὶ προλαμβάνοντες τὰς καταχρήσεις τῆς προφυλακίσεως, παραδέχονται χρηματικὴν ἐγγύησιν παρὰ τοῦ ἐγκληματίου. Καὶ φι-